

ג. הא' איתן: הודעת הסיכום של מונחי כדור־יעף נשלחה ביום כ"ד בכסליו, ואיש לא ערער על המונחים המוצעים בה. הרשימה מובאת לאישור המליאה בלא דיון.

בהצבעה אושרה רשימת מונחי כדור־יעף
פה אחד¹.

הא' איתן: א) הנדסת הקרקע: המילון אושר בישיבה נ"ה של מליאת האקדמיה. ועדת האישורים של הוועדה המרכזית למונחי הטכניקה מבקשת אישור לשינוי בערך אחד:

מתקנת־ערבוב mixing plant
[במקום: מתקן ערבוב] Mischanlage

ב) ביוב: המילון אושר בישיבה נ"ח, חוץ ממונח אחד, שהיה טעון בירור נוסף בוועדה. עתה מתבקשת המליאה לאשר:

תִּרְרַת בָּצָה sludge cake
Schlammkuchen

בהצבעה אושרו פה אחד המילואים הנ"ל
למילון למונחי הביוב ולמילון למונחי
הנדסת הקרקע².

הישיבה השישים ואחת

ביום הרביעי, כ"ד באייר תשכ"ד, בשעות 2.30—6 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים

הנוכחים: החברים האדונים בלאו, בן־חיים, בן־נון, בנעט, ברגרין, גרינברג, טורי סיני, מלמד, סדן, קוטשר, שירמן.

החברים היועצים האדונים זידל, לייבל, קרוא, שבטיאל.

המנהל האמרכלי הא' מנור.

המזכירים המדעיים האדונים איתן, אסטרחן, דותן, מדן, סומך.

הצטדקו על היעדרם: האדונים אורבך, דיקמן, הלקין, ייבין, מורג, מלצר, עגנון, פרץ.

האדונים אברמסון, אירמאי, ולנשטיין, יינן, מירסקי, רבין, ריבלין, שלונסקי בחו"ל.

סדר היום: א. הודעת ועד הפרסומים

ב. אישור מונחים: המילון למונחי הבטון

ג. " " רשימת מונחי הזואולוגיה, פרק ד': שמות דו־חיים

1 הרשימה מתפרסמת בכרך זה, עמ' 68—71.

2 המילון למונחי הביוב וההתקנה התברואית יצא בסדרת המילונים המקצועיים (מס' ח) בשנת תשכ"ה.

המילון למונחי הנדסת הקרקע עתיד לצאת עם המילון לתורת הקרקע בסדרה הנ"ל.

ד. אישור מונחים: מונחי הזואולוגיה — תיקונים בשמות היונקים ובשמות

העופות

ה. הכתיב והמבטא של eu, au במלים ממוצא לועזי

ו. נְקָר/תְּקָר — ערעור הא' לייבל.

א. הא' טורסיני: ועד הפרסומים החליט להוציא בהוצאת האקדמיה את ספרו של הא' א' דותן, מהדורה חדשה של ספר "דקדוקי הטעמים" לאהרן בן אשר.

ב. המילון למונחי הבטון אושר פה אחד¹.

ג. רשימת שמות הדו-חיים אושרה פה אחד².

ד. תיקונים ברשימת שמות היונקים ושמות העופות אושרו פה אחד³.

ה. הא' טורסיני: הועדה לשאלות דקדוק שימושיות מביאה לדיון במליאה את השאלה:

מה דין הגייתם וכתיתם של eu ו-au במלים ממוצא לועזי (בעיקרו יווני או לאטיני)?

שאלה זו חוזרת ונשנית בוועדות המונחים בתחומים שונים.

במקורות חז"ל נמצאות מלים יוניות מעין אלה, שההגאים הנ"ל נכתבים בהם באפנים שונים: א—, אב—, א—, א—, א—, א— וגם בלי אל"ף, כגון:

אגוסטוס	(Augustus)
אדרבליס, הדרוליס, הדראוליס	(hydraulis)
אותנטיא, אותנטיא, אפתנטי	(authentēs, authentia)
אבטומטוס	(automatos)
נוטא	(nauta)
קינטורין	(kentauros)
תסבריות, תיסוריות, תיסוריות	(thesaurus)
אבגינוס, אוגינוס, אוגינוס	(eugenes)
לבקן, לוקן, לוקן	(leukos)
רומתיקוס, ראומטיקוס	(rheumatikos)

במילוני ועד הלשון העברית והאקדמיה ללשון העברית ובמילונים עבריים בדורנו נמצא:

(1) אַבְּגִּיּוּסְט גַּם אֲוִגִּיּוּסְט

אַבְּטוֹנוֹמִיָּה " אוֹטוֹנוֹמִיָּה

אַבְּטוֹרִיָּטָה " אוֹטוֹרִיָּטָה וְכִיּוּצָא בָּהֶם

(2) נְבִירוֹזָה, נְוִירוֹזָה, נִירוֹזָה

אַבְּקְלִיפְטוֹס, אֲוִקְלִיפְטוֹס, אִיקְלִיפְטוֹס וְכִי"ב

נִיטְרָלִי } רק בכתיב זה.
אִירוֹפִי }

1. המילון עתיד לצאת בסדרת המילונים המקצועיים.
2. הרשימה מתפרסמת בכרך זה, עמ' 20.
3. הרשימות המתוקנות מתפרסמות בכרך זה, עמ' 9—14, 21—37.

הוועדה מביאה להכרעת המליאה שתי הצעות:

א) au נהגית כחולם ונכתבת בוי"ו חלומה (אוגוסט, אוטומט, אוטומביל, הידרוליקה, אַיִרונִוּטִיקָה); eu נהגית כצירי ונכתבת בצירי וביו"ד אחריו (אירופה, ניטרלי, נירוזה פנימטי).

ב) au נהגית [aw] או [av] ונכתבת בפתח וביו"ו שוואית לאחריו (אוגוסט, אוטומט, אוטומביל, הידרוליקה, אַיִרונִוּטִיקָה); eu נהגית [ew] או [ev] ונכתבת בסגול וביו"ו שוואית לאחריו (ניטרלי, נירוזה, פנימטי. יוצא מן הכלל אירופה).

הערה: כללים אלה אינם חלים על שמות פרטיים לועזיים, הנהגים כמקובל בלשונם, כגון: August — אוגוסט, אוגיסט (אנגלית צרפתית), אאוגוסט (גרמנית ופולנית), Eugen — יוג'ין (אנגלית), אֵיזֶן (צרפתית), אויגן (גרמנית), אאוגניוש (פולנית), יֶבְגֵנִי (רוסית).

עד כאן דברי הוועדה, ועתה אומר בקיצור את דעתי:

גם לי יקשה, כמובן, לעבור ממבטא אחד, שאני נוהג בו, משום שגדלתי בלשון הגרמנית: אאוטומט, ולא אחרת. אבל רואה אני מה שהולך ומתפתח. הדיפתונג au הולך ונעלם בעברית. יסלח לי החבר בלאו, שבשמו הוא נמצא, אבל זה שם פרטי. המבטא אָב, —אב, נראה בעיניי כמלאכותי, רוב העם אינו הולך אחריו. אני בעד הצעה א' של הוועדה. ומה שנוגע להערה — נדמה לי, שהיא מיותרת. לא אכפת ללשוננו, אם אדם, ששמו היה למשל, אויגן בגרמניה, יבוטא שמו במבטא אחר במקום אחר.

הא' דותן: שתי הערות יש לי להוסיף על דברי הא' טוריסיני: א) הכללים המוצעים כאן מכוונים לכתיב המנוקד. הניסוח "נכתבת בוי"ו חלומה", "נכתבת בפתח וביו"ו שוואית" וכד', אינו מכוון לכתיב חסר הניקוד. כשייקבעו כללי כתיב זה, ייכתבו גם המלים האלה לפיהם.

ב) אני מבקש להביא את לשונה של הצעת פרופ' ייבין (מסר אותה במכתב למליאה): "נראה לי כי כל הכתיבים של התעתיקים הקדומים מוכיחים על מבטא au במלים הנדרגות (בין אב, ובין אָו ובין אָ) ; ועליכן נראה לי לחלק את ההצעה ולקבל מבטא של הצעה ב (אֵוֶטְנִי) לגבי אותן מלים שנשאלו מספרותנו העתיקה; ואילו לגבי מלים שנשאלו דרך השפות האירופיות זה מקרוב, לקבל את ההצעה א (כגון אוטומביל, אַיִרונִוּטִיקָה וכיו"ב); ההערה קיימת, כמובן מאליו".

הא' קרוא: אני מציע לקבל לגבי eu את הכלל שבהצעה א ולגבי au את הכלל שבהצעה ב. אם נקבע את הכתיב אוגוסט, למשל יצאנו ידי הכול, מי שירצה באוגוסט, יקרא כך, ומי שירצה באֵוֶטְנִי, יקרא כך.

הא' בן-נון: היטיבה הוועדה לעשות, שהביאה הפעם שתי הצעות, ולא אחת, בחינת "כזה ראה וקדש". והיטיב גם הפרופ' ייבין, שהוסיף הצעה שלישית. אין אנו חייבים להניח את הדיון בגופו של העניין לוועדה כדי להקל מעל עצמנו; בייחוד שזו בעיה עקרונית למדי. אני מסכים בלב שלם להערה שבסוף הצעות הוועדה. תמיד ביקשתי להבחין בין מלים שאולות ובין מלים זרות. ה זרות אינן קיימות אלא לשעתן, וכשם שהלשון קולטתן, כך היא פולטתן. לא כן המלים השאולות. אלה נהפכו במרוצת הזמן לחלק מן הלשון, ועל כן אנו

נזקקים לבעית היגיון וכתבתן. המלים הזרות אינן מעניינות אותנו, ולכן אין צורך בהערה, אף כי היא נכונה כשלעצמה. אשר למלים השאלות — ובהן מדובר בעצם בהצעות א וב — כאן דעתי שונה עקרונית מדעתם של הא' טור-סיני וקראו. סבור אנוכי, שאין מתפקידינו לפשט. לא נכון לקבל את ההיגוי הפשוט ביותר, הנוה ביותר, היגוי הרגיל של בני עמנו, ולאשרו כנכון על-ידי האקדמיה. אני חושש מאוד, שאנו מנוונים בזה את הגוונים הרבים, שבסופו של דבר יש להם חשיבות מסוימת אפילו להבנת צורות-היסוד שבמלים השאלות. אם נאמר ונכתוב, לדוגמה, הידרוליקה (... hydrau בלעז), לפי הצעה א, הנראית לי מפושטת ללא הצדקה, משום שה-au איננו מקובל בלשוננו, וכן נכתוב ונאמר הידרודינמיקה (... hydro בלעז), באותו החולס, הרי אנו מטשטשים את ההבחנה שביסוד ומנתקים את הקשר אל היסודות, שאנחנו מהם. הוא הדין לגבי נִיטרִי: לא נדע, אם יסודו בניטר- או בניטר- או בניטר. כל עוד מסוגלים אנו לשמור על הקשר שבין המלים השאלות בלשוננו ובין מקורותיהן, חייבים אנו לשמור על הקשר הזה. לכן לבי קרוב יותר להצעה ב, אלא שעם כל הערכתי למסורות השונות בהגיית הוי"ו עלינו להגיע להחלטה על דרך עקרונית אחת, שתמנע פיצול להגיות שונות, והואיל והמדובר כאן בכתוב מנוקד, הריני מציע, שנקבל הצעה ב בשינוי קל. לא ננקד באוגוסט, למשל, את הוי"ו בשווא אלא אל"ף בפתח ווי"ו בשורק: אַוגוסט.

אני יודע, שיש בזה חידוש לגבי הכתיבה העברית המקובלת. עד כה לא כתבנו כך. אבל אלה מלים לא עבריות, וגם מבטאן אינו עברי. לפיכך אין חשש לכתוב כך במלים שמקורן לועזי. הגאים זרים ראויים גם לתמונה גראפית זרה. כמובן, בדוחק אסכים גם לניקוד הוי"ו בשווא, אך רוצה אני, שנדריך את העם להיגוי הוי"ו כתנועה.

הא' מלמד: איך תבטא את הוי"ו השרוקה?

הא' בן-נון: au. ההבדל שבין השרוק ובין הוי"ו השוואית כמוהו כאין.

הא' גרינברג: זה מה שעושים ביידיש, שמשמשים שם באותיות עבריות לסימון תנועות.

הא' בן-נון: הלא הוי"ו המקורית ביסודה היא עיצור למחצה ותנועה למחצה, ואך מקומה במלה קבע את אופיה כעיצור או כתנועה. העובדה, שאנו אומרים למשל, וְתֵרוּמָה, מוכיחה, שההבדל היה קל שבקלים.

הא' לייבל: איך אתה קורא שלותי?

הא' טור סיני: גם אני מצטער, שאנו מבטאים את הוי"ו לא כמו ו ערבית. אבל לא נוכל להחזיר לחיים מה שאבד.

הא' בנעט: אני מתנגד להצעה א, שהציעה כאן הוועדה, מטעמים אלה:

(1) חוששני, שמא תשמש החלטה כזאת התחלה להידרדרות במדרון של אי-הבחנה בין מושגים שצריך להבחין ביניהם, לטשטוש מקורן של מלים לועזיות שהתאזרחו או יתאזרחו בעברית, ובכלל לחוסר דיוק. אין סיפק בידי לאסוף חומר לחששותיי. אזכיר קצת ממה שעלה בדעתי.

עם האיחוד של au ו־ o ייעלמו ההבדלים למשל בין התחיליות auto (עצמו של דבר) ו־ ōto (של אוזן), auro- (של זהב) ו־ oro (של הרים), בין kauma (שרפת עור) ו־ kōma (תרדמה), בין nauta (מלח) ו־ nōta (דבר רשום, הערה). עם ביטול ההפרש בין eu ו־ e

נצטרך למשל, על ההבחנה בין rheuma (שיגרון) ו־ rhēma (דיבור, פועל), בין neuma (תו זמרה ועוד) ו־ nema (מטוה, חוט).

אם תתפשט הגורה גם על שמות עצם פרטיים נצטרך לומר ולכתוב זול במקום Saul (שם משפחה), סגנון בֶּהוּס במקום סגנון Bauhaus, פְּרִיד במקום Freud, נִיבּוֹאָר במקום Neubauer וכיו"ב. האין זה אבסורד ?

2. אין לקבוע הגייה וכתוב אחידים ל־ au ו־ eu שאולות מכל הלשונות הלועזיות. בגרמנית, למשל, eu נהגית — i (oi). מקובל להעתק שמות גרמניים כגון Freud, Breuer "ברויאר, פרויד". ואין לזוז מזה.

3. נטען, שגם באנגלית וצרפתית לא נשמר ההבדל בין au ו־ o יווניות או רומיות. אמנם כן הוא, באשר להגייה. אבל לפחות בכתוב נשמר ההבדל, ובמינוח המדעי יש לכתוב חשיבות מכרעת, שהקשר למלה המקורית מתקיים על ידו. באשר לדיפתונג eu הרי הגייתו השתנתה גם כן בשתי הלשונות, אך נוסף על שמירת הכתיב, אין ההגייה החדשה עלולה לגרום ערבוב מושגים בצרפתית כלל, באנגלית רק מעט מאוד.

4. מצד המציאות הלשונית שלנו אין כל סיבה לדחות הבעת הדיפתונגים au ו־ eu מן הדיבור והכתיב העברי. המצב לגביהם אינו דומה למצב שלגבי התנועות ö ו־ ü הנעדרים לגמרי מן המבטא העברי המקובל בארץ. כל ילד יכול לבטא את התנועות a ו־ u, e ו־ u אחר זו, אבל צמודות בלי הפסקה (כמובן אין הכוונה להגייה מעין au הגרמנית אלא להגייה מעין זו שבאיטלקית או שבספרדית). אשר לכתוב, הרי מקובל au = אָּ וכן אפשר לכתוב eu = אָּ והלוואי שזוכה בקרוב לשיטה משביעה רצון של הבעת התנועות בכתוב, אשר בלעדיה אינני רואה תקנה ללשונו.

5. בעיה מיוחדת קיימת בנוגע ל־ au ו־ eu במלים שאולות מן הלשונות הקלאסיות, יוונית ורומית, אשר מהן לקוח הרוב המכריע של מלים כאלה בשפתנו כמו בשפות אחרות. כאן השאלות: מסורת עברית או אחדות השיטה, יוונית ורומית קלאסיות או יוונית מאוחרת ורומית מיוונית (לפי המתכונת היוונית המאוחרת)? כי לפי היוונית הקלאסית והרומית הקלאסית אפשר לטפל בשני הדיפתונגים כאמור בסוף הסעיף הקודם, בהקבלה ללשונות מודרניות חדשות (חוץ מרוסית); ואילו המסורת העברית דוחפת אותנו, לשים במקום av — au ובמקום ev — eu בהתאם לשינוי בהגיית הדיפתונגים שהיה רווח בתקופה התלמודית ושפגע גם במלים שאולות מרומית, אשר לבשו צורה יוונית כמו בשאר הארצות שעמדו תחת השפעת התרבות ההלניסטית. המסורת הזאת התקיימה בלי הפסקה מן התקופה הנ"ל ואילך בקשר למלים השאלות שבספרות התלמודית ונתחדשה בספרות החדשה ובדיבור, בהשפעת הרוסית, ע"י הוספת כמה מלים מודרניות לפי אותה המתכונת. אינו דרך עדיפה? על שאלה זו יענה כל חבר באקדמיה לפי טעמו האישי. אני נוטה לדרך המסורת.

אולם גם בתוך מסגרת דרך המסורת יש צורך בהכרעות. כפי שיוצא גם מן הדוגמאות אשר הושמו לפנינו יש בספרות התלמודית לפחות שני מיני ציון לאותה v שבאה במקום u של הדיפתונג: ב (רפה) ווי"ו כפולה, אשר לוי"ו יחידה, אולי אחד הבקיאים בכתבי יד תלמודיים יוכל להסביר לנו, אם גם זו מציינת v, או מורה על תנועה ממש (u, o)?

בספרותנו החדשה ביכרו בדרך כלל את הבי"ת, כגון במלים אבטונומיה, אבטוריסט. אך יש מעלות לשני הוי"וין: א) שהוי"ו לפי טבעה קרובה יותר ל־ u, ואם יזכו בני עמנו לשוב אל ההגייה המקורית של הוי"ו החיה עדיין (או שוב?) בעדות מזרחיות שונות, כלומר הגייתה כחצי תנועה (w אנגלית), יש להניח שאחרי פתח יצא כמעט בדיוק הדיפתונג היווני הקלאסי;

האחדמיה ללשוו העברית - מואו בזכויות יוצרים

(ב) שאין שאלה של רפה או דגוש. יש אפשרות גם ליחד אחד הסימנים העבריים של v לציין av והשני לציין ev, אך זאת תהיה המצאה מלאכותית.

העיקר בעיניי: לא להחליף au ו־eu, בתנועות פשוטות המביאות לידי טעויות.

בעניין שמות פרטיים אני חושב, שכדאי שהאקדמיה תיתן איוו הדרכה לקהל שיהיה נכון בעניין זה, איך לכתוב מלים זרות ממש (לא "שאלות") ושמות פרטיים זרים.

הא' טורסיני: ומה אתה מציע למעשה?

הא' בנעט: אני מציע לקבל את ההצעה השנייה; וכשאינן ניקוד — בשני וי"וין.

הא' איתן: אמנם נאמר לנו בפירוש, שההצעות מכוונות רק לכתיב המנוקד. אך נדמה לי, שראוי לשים לב למה שנכתוב בכתיב חסר־ניקוד. ברור שלפי הצעה ב, במקום שאין מנקדים, אין הבדל בין au ל־eu, שכן אין שום סימן לתנועה שלפני הוי"ו. מה שאין כן בהצעה א, ששם ברור ההבדל אף בלא ניקוד. מוטב לתת את הדעת על צד זה אף בשעת הדיון הראשון הזה.

הא' טורסיני: לא נוכל להגיע לכתיב שיביע בדיוק את מבטאן של המלים האלה. היו הבדלי מבטא גם ביוונית העתיקה, גם ברומית העתיקה. לא יועיל לנו. אנחנו בונים את לשוננו ע"פ אוצר המלים העברי, אבל בהשוואה ודימוי אל לשונות אירופה. אין אנו חוזרים לכל גלגולי לשוננו הקדומה. אולי אלה שקדמו לנו, והחיו את הלשון, היו יכולים לעשות דבר זה. אני מבין, שחוקרים ומלומדים כפרופ' בנעט ופרופ' ייבין מעדיפים דיוק בהתאם למקור המלה. אבל אנו יושבים כאילו באותו בית כנסת של עמי־ארצות, שהמלומד אינו יכול לכפות את דעתו עליהם. בכל חיי אמרתי אאוטו, ולא אוטו, ואת העיצור וי"ו אני מבטא בבי"ת רפויה ממש. צריך למצוא את הפשרה בין מאי דעמא דבר לבין מה שרצוי לומר, ורצוי להסיר טעות הבנה בכתב ובדיבור. אנו רוצים שקביעותינו יתקבלו ושתהיה לנו שפה אחת ודברים אחדים.

הא' קוטשר: לשאלה הזאת יש אספקט מדעי ואספקט שימושי. אשר למדעי, מן הדיון שנבליט צד אחד — ואינני מתכוון שעלינו להכריע לכאן או לכאן, אינני זוכר, שהאקדמיה החליטה לחדש חידושים במערכת ההגאים של הלשון העברית. ובכן, בלשון המקרא אין דיפתונג au בהברה סגורה לא־מוטעמת. אם נחליט אפוא לקיים את הדיפתונג נצטרך לדאוג לכך, שלא יופיע אלא בהברה פתוחה, אך לא בהברה סגורה מעין Austria. ב־August פתוחה היא, אך אינני בטוח לגבי כל הדוגמאות. הצדק עם מר בן־גון בדבר מלים זרות ושאלות. אנו כמובן מעוניינים, כי המלים הלועזיות, שאנו סומכים את ידינו עליהן, אופיין יהיה כשל מלה שאולה, היינו שתסתגלנה לאופי לשוננו. דומה, כי בפי הנזכר מתכווצים הדיפתונגים הלועזיים, לפיכך מוטב, שאף אנו לא נקיימם. שכן אם נגזור צורות מעין אוגוסט, הרי למעשה ייהגו מעין אוגוסט. דרך אגב, בן שכני הוגה "שטרניחובסקי" במקום שטרניחובסקי (השיכול מסוג השתדל בעברית). ובכן מוטב להיענות לנטייה השלטת בפי הנזכר, מכל מקום כשנטייה זאת הולמת את אופי לשוננו. מרשימת הדוגמאות יש למחוק את הראשונה 'אגוסט'. זו שוב אינה משקפת דיפתונג, כי אם הצורה *agustus (>Augustus, דיסמילאציה. השווה agosto באיטלקית ועוד).

שאל מורי פרופ' בנעט, איוו הגייה משקפים הכתיבים אבגוסט, אוגוסט וכיו"ב. לצערי אין בפי תשובה ברורה לשאלתו. כתביידי טובים של ספרות חז"ל עשויים לרשום במקום בי"ת רפויה — ו' (כגון יווני=יבנה כ"י קאופמן משנה ר"ה). מאידך גיסא עשויים הם לרשום ב'

במקום ו', כגון לחבר=לחזור (ראה אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה עמ' 1224). נמצאנו למדים אפוא, כי ביצוע ב"ת רפויה והוי"ו נזדהה. אך באיזה כיוון? האם=[v] היינו שיגית-שפתית, או שמה=[w]? דוגמת יבנה-יווני רומזת לכאורה לדרך הראשונה; שכן בערבית, כידוע, שם המקום [yibne]. אילו היה הביצוע של ב"ת רפויה = [w], הקיימת במערכת הפונולוגית של הערבית, קשה להבין צורה זו. היא מסתברת רק מתוך סובסטיטוציה של [b] במקום [v] שאינה בנמצא בערבית. אך החומר מועט מדי לפי שעה, ויש לשקול גם נתונים נוספים. אני מציע אפוא להנהיג את ההגייה א', א'.

הא' טור-סיני: אני מציע שנמשיך את הבירור, אבל נדחה את ההצבעה לשיבה הבאה.

[הא' טור-סיני יוצא; הא' בן-חיים יו"ר].

הא' סדן: הדיון הוא, כמדומה, בשני עניינים שונים. העניין האחד חשבונו רחוק — הפץ השמירה על דרך הכתיב, המשקף הגייה בתיבות יווניות ורומיות, שנקלטו בדברי חז"ל. העניין האחר חשבונו קרוב — פתרון הכתיב, ההולם את ההיגוי, בתיבות השאלות עתה מלשונות בעלות דיפתונגים. ושני העניינים, הרחוק והקרוב, מזדמנים, אמנם, בבקעה שאנו עוסקים למעשה, ועיקרה בעית au. אין אנו לשון יחידה, שאין בה דיפתונגים והנתבעת לפתרונה של שאלה זאת וכזאת. הרי, למשל, הפולנית; אין בה au, והיא נוהגת אותה בתיבות כגון בתיבה כללית ישנה autor או בתיבה כללית מחודשת automobil, אם אינה נזקקת לחידוש משלה עצמה samochód; ואילו הרוסית משמשת גם ב-au וגם ב-aw, ולשוננו לא תיווק, אם תפליג גם היא לדרך זו, ובייחוד כשיש מסורת ישנה בידה. לשאלת הכתיב ידוע, כי לפני שני דור כתבנו, למשל, שם Auerbach על דרך אויֶרֶבאך; לימים כתבנו אוֹרֶבאך או אוֹרֶבאך. ואילו עתה המקפידים כותבים: אוֹרֶבאך, כדי להבחין מקרי, המצוי גם הוא: Awerbach או Ojerbach. והוא הדיון: נורדוי=נורדאו וכדומה. היוצא: נכתוב אוטו — יקראו oto, נכתוב: אבטו — יקראו avto, נכתוב אוטו — יקראו auto; הלכך נכתוב כפי שאנו רוצים שיהגו.

הא' בן-חיים: דברי הא' סדן צריכים הבהרה מסוימת. מה הייתה כוונת הוועדה? ראשית להשיב תשובה לשאלה, כיצד ייהגו המלים השאלות מן הסוג המדובר בלשון העברית, ושנית לקבוע להן את הכתיב בניקוד ושלא בניקוד. כלומר עלינו לקבוע, מהי הצורה העברית: הִידְרֹאֲוִיקָה, או הִידְרֹאֲוִיקָה או הִידְרֹאֲוִיקָה. וכידוע יש כמה דרכים: הדרך שנכנה אותה "דרך המסורת" היא לבטא את ה au היוונית או הלאטינית שלא עלידי כיווך, כלומר לא o אלא aw (=au) או av. אם נביע זאת בכתיב —, עשויים אנו לקיים את שתי האפשרויות כאחד. שכן כידוע יש בעדות המבטאים — (עכשיו, סתיו) aw (=au) ויש מבטאים av, והאקדמיה לא אסרה לא על מבטא זה ולא על מבטא זה. ההגייה av תתאים להגיית צירוף הגאים זה ביוונית בזמנה של לשון חכמים. החלטה זו על וי"ו שזואית רק שומרת, שלא תהיה תנועה פשוטה. השימוש בעברית כדורתנועה שלא בהטעמה הוא לפי כללי הלשון, המסורים לגבי aw (עולה, רְחֹחַתִּי). ואפשר להקיש ממנו על ew הנמצא בעברית רק בהטעמה.

הא' בנעט: השאלה אינה רק להחליט בין אפשרויות שונות. אלא יש כאן צד שימושי חשוב. בדבריי שאמרת לא הבאתי אלא דוגמאות מעטות לנוק העלול להיגרם למינוח המדעי בכל מיני שטחים עלידי המרת הדיפתונגים בתנועות פשוטות במבטא ובכתיב; אבל אני חושב שמומחים במדעי הטבע, ברפואה, בטכניקה ועוד יוכלו להצביע על הרבה דוגמאות

נוספות של מונחים, אשר ההפרש ביניהם יתבטל אם יוחלט להשתמש בתנועות הפשוטות o ו- e במקום au , eu . והרי ההפרש היה קיים לפחות מימי התנאים ועד ימינו אלה, ולמה נקלקל את אשר היה מתוקן בידי אבותינו?

הא' בן-נון: רצוני לחזק מה שאמר הא' בן-חיים: העיקר ההגייה, ולא שאלת הכתיבה היא העיקר. לאחר שנחליט, כיצד נהגה, נחפש את האקוויוולנט הגראפי. ניסיתי לתת את התשובות על שתי השאלות לפני כן. אשר להגייה — אני מבקש, שנתחשב בנימוקים, שהושמעו כאן למנוע את טשטוש הדיפתונגים. האקוויוולנט הגראפי לאותם ההגאים הוא ניקוד הוי"ו בשורק, ואף בניגוד למה שהעין שלנו רגילה בלשון העברית, כלומר: אָו, אֹו. הרי גם בפרטים אחרים אנו נוהגים במלים השאלות שלא כמהגנו במלים עבריות: אִירופָה אנו משאירים פ דגושה אחרי התנועה הגדולה. אנחנו אומרים, ודומני באישורנו, פְּרוּס, קְּבֵרְלִין בדגש. כשהתחילו קדמונינו לכתוב שתי וי"וין, כדי לתת אקוויוולנט גראפי לעיצור אחד — הרי לא מצאו דבר כזה בכתיבה הטברנית שלנו, ואעפ"כ לא חששו לתת כתיב לא-עברי זה כביטוי קרוב ככל האפשר לצליל ששמעו. לפיכך רשאים גם אנו לחדש כתיב זה שהצעת, ונדרוך את בני דורנו בפירוש לבטא את הרצוי. איני רואה כל סכנה בכך, אם יופיע צירוף כזה אף בהברה סגורה בלתי מוטעמת. לא נוכל לכפות את כללינו על כל המושאל מן הלשונות הבינ-לאומיות.

הא' אסטרנחן: אין אנו עומדים כאן לפני שדה בור, כאילו אפשר להטיל כל החלטה על הדוברים. האמת, שיש הרגלי לשון, ויסודם דווקא בידיש. רוב הדיפתונגים בידיש באים מגרמנית. בידיש יש הרגלי דיבור עתיקים. $au = או$: בלאו מבטאים "בלווי", $eu = יו$: פרויד — אומרים פרייד. ולקהל, ששפת אמו הייתה יידיש, יהיה קשה מאוד לקבל כל החלטה אחרת. ולכן נדמה לי, שהצעה א טבעית ביותר בשביל אנשים. שדיברו יידיש. שנית, לא מדובר בכתיב של מלים יווניות ורומיות, אלא של מלים הבאות משפות לועזיות חדשות, אנגלית, צרפתית או גרמנית, וקשה להטיל על הציבור מבטא ארכאי, שאינו קיים אף באחת מהן. אפילו הרוסים אומרים: נִיטְרֵלִי. יש כבר שימוש מקובל, ומוטב להתחשב בו.

הא' שבטיאל: אדם מן השורה אני. בוועדה נסיתי אחרי המציעים הצעה א, ומטעמים פשוטים אף מעשיים.

כל מטרתה של האקדמיה היא להרחיק את הלעז ואת השפעתו מן הלשון העברית ולהתרחק מן הזרויות שאינן לרוחה. והרבה לעז דחתה האקדמיה וריחקה בחידושי-לשון ובמתן צורה עברית למונחים. פעמים אונסים אנו את הלשון כדי להרחיק זרות. אף כאן צריך לחול עיקרון זה. להתרחק מן הלעז ומן הזר ומן הדומה לדומה. כבוד לאלה המבקשים לשמור על צורה מקורית של מונחים ומושגים של שפות זרות, יוונית או רומית ודומיהן, שכן יש דבר לפי דעתם גם בהבחנות מהבחנות שונות, ונוטים הם לקבל את ההצעה השנייה.

לפי עניות דעתי, אין לקבל את ההצעה השנייה, המבקשת להניח את הצורות הלועזיות כנתינתן מן הלעז. שתהא קריאתן בדיפתונג או בהגיית עיצור, כגון: אָוְטוּ (au) או אַבְטוּ, אוֹרופָה או אִירופָה וכדומה.

זו הוא הדיפתונג בדרך זו לשוננו, ואינו מקובל עוד לא בפי הבריות אף לא בפי תלמידים (כדרך שאמר פרופ' קוטשר הנכבד). בבית-הספר מלמדים על אוֹסְטְרֵלִיָה ולא אוֹסְטְרֵלִיָה. אף לשונות אחרות שינו את קריאתן של צורות לעז. הזכירו כאן את הסלביה וכדו'; אף האנגלית שינתה קריאתן של צורות מעין אלו: Europe קריאתה בלשון זו "יורופ", שמות החדשים בלשון זו — אף הם קריאתם שונה מן המקור, והרבה כיוצא באלו. לשון לשון — ורוחה.

גם הערבית, אחותה השמית של הלשון העברית, אינה גורסת דיפתונגים כאן. בלשון זו ייאמר: "אגסטס" "אוטומטיק", "אוטובוס", ולא אֹגוסט אוטו וכו', ורבים כיוצא באלו. כלום נהיה חסידים יותר מדוברי לשונות אלו? צורות מעין אלו מצויות בלשון חכמים פעמים בבי"ת ופעמים בוי"ו. יש להגות, שקריאתן הייתה כפולה, כפילות זו מרמזת אף על הגייה לא של עיצור (אן), אלא של תנועה בחולם או בשורק.

לפיכך יש לדעתי למעט, עד כמה שאפשר, עיצורים במלים הזרות ולהעמידן על התנועה, כתיבן יהיה בוי"ו ולא בבי"ת כדי לקצרן, שתהיינה נוחות אף לקריאה. ונמעט עלידי כך את הדיפתונגים, הזרים לרוח הלשון. נחזיר נא את עטרת השמיות ללשוננו. מובטחני, שהלשון לא תיפגם, אם נאמר אוטונומיה, אוטוגרף, אגוסט, אוטומוביק, אוטובוס וכיוצא בהן.

מקווה אני, שהחלטה תהיה לקבל את ההצעה הראשונה.

הא' בן-חיים: דיברת בזכותה של השמיות. והרי הכלל שבהצעה ב נתיישב עם כללי העברית, לא פחות מן ההצעה א.

הא' שבטיאל: וי"ו שבעוקה אינה דיפתונג, היא שורשית והיא עיצור, והריה במשקל אחוה, ילדה.

הא' בן-חיים: פרופ' טורסיני ביקש, שלא נצביע היום, ועליי להביא את בקשתו להצבעה. אם יקבלו חברי המליאה, נדחה את ההצבעה.

הא' בן-נון: אני מציע, שנתחשב במשאלתו של פרופ' טורסיני, ואין צורך לפרש זאת כסיום של הוויכוח. אם בישיבה הבאה יבואו חברים חדשים וירצו לדבר על הענין, כדאי שנשמע אותם. אני מסכם בזה את הצעתי:

הדיפתונגים הלועזיים eu, au, ייהגו eu, au כהגייתם המקורית, כנראה, בלאטינית וביוונית, וכדרך הרבה לשונות אירופיות. לשם הדרכת הקורא העברי למבטא זה, תהא תמורתם הגראפית: פתח-שורק (א), סגול-שורק (א).

הא' בן-חיים: אנו נמסור בידי החברים זיכרון דברים מפורט של הוויכוחים. ואני חושב, שאני מביע את דעת רוב החברים, המשתתפים היום בדיונים, שלא יתחדש הוויכוח בישיבה הבאה על השאלה הזאת, אלא תועמד להצבעה, ומתוך כוונה זו אני מביא את הצעת פרופ' טורסיני להצבעה: מי בעד דחיית ההצבעה לישיבה הבאה?

ה צ ב ע ה : בעד דחיית ההצבעה — 10

נגד — 2

נמנעו — 2

ה ו ח ל ט : לדחות את ההצבעה לישיבה הבאה.

הא' בן-חיים: יירשם מה ההצעות העומדות לדיון. יהיו 5 הצעות לדיון:

א—ב — הצעת הוועדה, ג — הצעת הא' ייבין, ד — הצעת הא' בן-נון, ה — הצעת

הא' קראו.

ה. הא' לייבל: אני מערער על החלטה, שהיא ספק החלטה של ועד הלשון ספק החלטה של האקדמיה. האקדמיה אישרה הצעה כוללת של ועד הלשון, מבלי שהמליאה תעיין בפרטיה. ואני מערער על החלטה זו. לא הייתי מערער אלמלא הודיעה המזכירות ברבים, שזוהי הלכה מסיני. לפני למעלה מ-25 שנים הצעתי ב"דבר" חליף ל"פנצ'ר" — תִּקְרָה. ידעתי שיש נִקְרָה

בעברית. אבל "פנצ'ר" קיבל בעברית גם שימוש מושאל — לא רק נקירה בגלגל של מכונית, אלא גם תקלה בכלל. רציתי אני, שבעברית תהייה שתי ההוראות במלה אחת והלכתי בדרך המצאה, שהיא בדרך הלשון; קונטאמינציה. ואמרתי: יש נקר ויש קרה. אם נקח את שני היסודות ונאחה אותם עליי עיצור פותח — יתקבל תקר. לא ידעתי שתקר כבר שימש לאחד הפייטנים ל"תקרה", ומתוך אי ידיעתי זאת גזרתי תקר — פנצ'ר בשני המובנים. ידעתי — המלה תקר לא תתקבל במהרה. רוב הנהגים אינם מדברים עברית. אבל סמכתי, שיפי הצורה, קיצורה, ייתן לה כנפיים. עברו שנים. והמלה נכנסה גם ללשון הנהגים. גור ז"ל רשם נקר גם בתור "פנצ'ר" כבמילון למונחי המכונית, תש"ו. גור היה גם חבר בוועדה למונחי המכונית. אינני יודע, אם דנו בוועדה גם ב"תקר", אבל נתקבל שם נקר. ואחרי הרבה שנים נזכרה המזכירות, שצריך היה להכריז מלחמה על תקר והודיעה באחד העלונים; "תקר" לא — רק נקר. כשחידשתי את הפועל שקם, יצאו נגדו בוועד הלשון בתופים ובמחולות. עברו שנים רבות, וברוך השם, שקם ושיקום קיימים. וכך היה בחידושי אחיד, שקודם לכן היו אומרים "אחדותי". דברים, שיש להם צורה עברית נאה ואין להם מתחרים, מתקבלים. אני פונה עכשיו למליאה, שתבטל את האיסור הזה על תקר. מה שקרה בפרסום הזה לא היה נקר, אלא תקר.

הא' איתן: זכיתי להיות מזכיר הוועדה והיא בשעתה. הוועדה ידעה "תקר" ובכל זאת החליטה נקר, כי התכוונה לתרגום המונח האנגלי puncture, ולא לתרגום הסלנג הארץ-ישראלי "פנצ'ר". הרוב עדיין אומרים "פנצ'ר"; ואם אמנם יש אומרים תקר — אלה אינם מתכוונים ל-puncture, אלא ל"פנצ'ר" שלנו, היינו לכל מקרה רע. לזה לא נתכוונה הוועדה. וגם המזכירות, שפרסמה את הלוח, לא נתכוונה ל"פנצ'ר", אלא ל-puncture, כל אחת מן המלים יכולה לשמש במקומה.

הא' בן-חיים: האם מר לייבל מציע "תקר" גם ל-puncture שבמכונית במקום ההחלטה "נקר"?

הא' לייבל: אינני מתנגד לנקר בהוראת "נקירה". אבל זה איננו "פנצ'ר", לפי הצעתי, בדרך הקונטאמינציה. נקר יש לדחות בשני המובנים יחד. אני מערער על החלטת הוועדה.

הא' בן-חיים: אתה מערער על הקביעה נקר במובן "חור בצמיג". הדרך הרגילה היא, שערעור על החלטה מובא תחילה לבידור בוועדה מקצועית.

הא' מדן: אין לי הערה מבחינת העניין, אלא מבחינת היצירה הלשונית המכוונת לעניין. הא' לייבל מסביר, שיצר את המלה "תקר" עליידי קונטאמינציה של שורש קרה עם שורש נקר. אולם דומני, שקונטאמינציה יפה היא רק באחד משלושת הסוגים הבאים: (א) אם היא מתרחשת שלא בכונה, וחודרת ללשון העם ללא הרגשה, שיש כאן יצירה מלאכותית של מכוון; (ב) אם עושים אותה כדי ליצור שם פרטי של מוסד או של מוצר תעשייתי; (ג) אם עושים זה לשם שוע, כפי שעושה זה בצורה מוצלחת, למשל, חגניה רייכמן בפזמוני הפורים שלו. אולם בכוונת מכוון ושלא כשם פרטי של מפעל או מוצר ושלא לשם חכמה של פורים, אין זו דרך נאותה ליצירה לשונית.

הא' דותן: הא' לייבל עורר למעשה שני עניינים: (א) ערער על מונח שנקבע באחת הוועדות, אושר במליאה ונתפרסם במילון של האקדמיה; (ב) התרעם על המזכירות על שהוציאה את המונח הזה לרשות הרבים ופירסמה אותו בעלון "למד לשונך", שקיצרו נדפס גם בעיתונים היומיים. על הראשון כבר השיבו חבריי במזכירות. אשר לעניין השני — תמה

אני לשמוע דברים כאלה. וכי לשם כך יושבים חברים בוועדות במשך שנים וקובעים מונחים? כלום תפקידה של האקדמיה מסתיים ברגע שהחלטותיה נדפסות במילון? והרי כאן המצב ברור. אין מדובר כאן בחידוש שנולד אחרי שקבעה האקדמיה מה שקבעה, ואחרי שקביעתה לא נתקבלה בציבור. החידוש תקר ישן הוא, והיה ידוע לחברי הוועדה למונחי המכונות מתוך שימוש בקהל כבר אז לפני שנים, וביודעין ובמחושב דחוהו וקבעו במקומו מונח אחר נקר, שאין בו פסול מצד הלשון, אלא שלא ניתנה לו האפשרות לבוא בקהל, איש לא טרח לפרסמו. ומשבאה המזכירות לעשות את חובתה היסודית, אם גם באיחור של שנים, ולהפיץ את החלטות האקדמיה בקהל, באים עמה בטרוניה.

יש כאן שאלה עקרונית: כלום יוצרים אנו בשביל הקהל, כדי שישתמש במלים, או שכל מטרתנו לקבוע מונחים לשם הדפסה במילונים ובזה נגמר תפקידנו, ואסור לה למזכירות להפיץ את החלטות האקדמיה. לדעתי הפצת המונחים היא אחד התפקידים הראשונים במעלה של המזכירות.

הא' מלמד: לא הבנתי את דברי מר לייבל. אם מר לייבל מציע תקר גם לעניין כולו וגם לפרט, לחור בצמיג, זה קשה. טוב יותר ליחד נקר לחור בצמיג, ותקר לעניין כולו. אבל יש לדון גם בהצעה זו בדרך הרגילה.

הא' בן-נון: לא אכפת לי, אם ייאמר תקר או נקר. אני מעוניין להוציא את "פנצ'ר" מלשונו. הלא אין זה מסתיים בפנצ'ר; זה משמש יסוד לפעלים: "פנצ'ר", "פנצ'ור", "התפנצ'ר" עד אין סוף. עלינו להקיף את הבעיה בכל היקפה. לא אכפת לי גם, אם זו קונטאמיניציה או לא; הא' לייבל רק גילה לנו את סוד היצירה כדי לשבר את האוון. השאלה היא, מה עשוי להתקבל יותר במובן הכללי של המלה ברשות הרבים. עלינו לבדוק: א) את האפשרויות השונות כגון: "האוטו תקור", "לתקר" (ב) מה מקובל ביותר? עד כמה שאונוי מבחינה, חדר תקר במובן הכללי במידה מרובה בתודעת דוברי העברית ברשות הרבים. אינני יודע, אם רצוי או מן ההכרח להבחין בין תקר לנקר, אך אפשר גם לאשר את שתי המלים זו ליד זו, שתיבאקנה ביניהן ברשות הרבים.

הא' ברגרין: את השם תקר אפשר לקבוע לשני המובנים: למובן הכללי משורש קרה (על דרך תיגר, תער), ולמובן נקב בגלגל, מן נקר מגזרת פ"ג (על דרך מקח בלשון חכמים, בסגול פתח ומלעיל, מגזרת פ"ל). ולרואים בקריאה זו של מקח שיבוש ייאמר, שהיא ישנה נושנה, וכבר הביא אותה ר' יוסף קמחי. מר לייבל, הדורש תקר גם במובן "נקר", צריך רק להודות בדקדוק לשון חכמים...

הא' לייבל: מכיוון שיש התקפה כנגד, אני אומר: המזכירות שומרת על החלטות. זוהי זכותה וחובתה — אלא שלא תמיד המזכירים שומרים על כך. כשיש מלה, שאחד אומר שהיא כבר מקובלת, והיא מקובלת על 5 בוכהלטרס, כבר זה מחייב אותנו. מרימים יד וזה מתקבל. אמנם הצעה זו, תקר, לא הובאה לדיון באקדמיה כלל, כמו רוב החידושים בלשון, חוץ ממונחים; ואז מתעורר מישוה פתאום. איזה שהוא מוסד החליט. ואם החליטו בטעות? ומה זה טבעי? אומרים העם מחדש — העם אף פעם אינו מחדש. מחדש איש אחד, וזה מתקבל או לא. ואם חידשתי משהו, דבר טוב ומועיל ובדבר שאין לו מתחרה, או זה פסול, כי בארכיון יש איוו החלטה זה 13 שנה. איש אינו משתמש בנקר, ופתאום הופיע. אמנם החלטת האקדמיה היא נקר, אבל אם זה לא הועיל, כלום צריך לדחוק דבר שנתקבל? מכל מקום בקרב יודעי עברית נתקבל. דיברתי עם גרינברג, אמר: "הלא אומרים תקר".

הא' גרינברג: אבל לא ידעתי, שיש החלטה.

הא' לייבל: ידעת רק תקר, השאלה היא באמת, כמו שאמר מר דותן, פרינציפיונית. האם המזכירות חייבת להגן על הדברים המיושנים, משום שהם החלטה, ולדחות דברים שנתקבלו בלשון? אני מגן לא רק על המצאתי — אני מגן גם על עיקרון. דברים שלא נתקבלו ויש הצעה טובה יותר, אין חובתה של המזכירות להילחם למענם במה שנתקבל בקרב יודעי עברית.

הא' בן-חיים: יש לכל חבר הזכות לערער על כל החלטה של האקדמיה. כנגד זה חובת המזכיר לקיים החלטות האקדמיה ולפרסמן ברבים, גם אם הוא עצמו אינו מסכים להחלטה מן ההחלטות. ברי לי, שהמזכיר עשה מעשה נכון, מעשה שצריך לעשותו כל מזכיר: לתת פומבי להחלטת האקדמיה. אבל אתה, מר לייבל, רשאי לערער על כל החלטה ולבקש דיון חדש.

מר בן-גון העיר הערה חשובה על "פנצ'ר". זוהי בעיה אחרת. ועלינו לחשוב, מה מלה תוצע לציבור כאקוויוולנט ל"פנצ'ר" במובנו הכללי. זהו דיון בדבר חדש, והשאלה היא, היכן יהיה הדיון, באיזו ועדה.

אני מציע, שנבקש ממר לייבל לבוא לדיון בשאלה זו בוועדה למונחי התחבורה, והוועדה תכין את השאלה לדיון במליאה. לפי התקנון אסור לנו לדון במליאה בהצעה חדשה בלא דיון מוקדם בוועדה.

הישיבה השישים ושתיים

ביום הרביעי, ז' בתמוז תשכ"ד, בשעות 2.30 — 7 אחה"צ, בבית האקדמיה בירושלים

הנוכחים: החברים האדונים בלאו, בן-חיים, בן-גון, בנעט, ברגרין, טורסיני, ייבן, מלמד, סדן, שירמן, שלי.

החברים היועצים האדונים דיקמן, זיידל, לייבל, מורג, מלצר, פרסמן, קרוא, שבטיאל.

אורחים: ד"ר א"י בראור.

המנהל האמרכלי הא' מנור.

המזכירים המדעיים האדונים דותן, הנמן, מדין, סומך.

הצטדקו על היעדרם: הגב' גרבל והאדונים אורבך, בורלא, גרינברג, עגנון, פולוצקי ופרץ. האדונים אברמסון, אירמאי, ולנשטיין, יינן, מירסקי, רבין, ריבלין, שלונסקי בחו"ל.

סדר-היום: א. בחירת נשיאות האקדמיה והוועדים.

ב. הרצאת הא' ייבין "מקצת דברים על דרכי המינוח".

ג. מונחי הגיאוגרפיה של האדם.

א. הא' טורסיני נבחר פה אחד לנשיא האקדמיה (בבחירה חשאית).

הא' בן-חיים נבחר פה אחד לסגן-נשיא (בבחירה חשאית).

לוועד הדקדוק נבחרו: האדונים בן-חיים, בנעט, ברגרין, קוטשר, שירמן.